

Een en ander over armenzorg en de vroegere pot- of armmeesters van Wijk bij Duurstede (I)

Volgens de stichtingsbrief *des Potts binnen Wyck ghefundert van den ghemeenen borger der plaet van Wyck tot onderhouden der rechscamelen huysarmen binnen Wyck* van 4 febr. 1545¹⁾ werden er door de magistraat vier potmeesters aangesteld. Later werd dit getal op vijf gebracht. Een van hen was beherend potmeester. In de 18e eeuw was er slechts één potmeester die tevens kerkmeester was. De potmeester was rekenplichtig aan de magistraat.

Wat de inkomsten van het armengeld in de 17e eeuw betreft, geeft ons daarover nr. 108 uit het oud-gemeente-archief van Wijk bij Duurstede uitsluitel. Dit is een instructie voor de ontvanger der stadsimposten, die der gebeneficeerde goederen, die van het schild- en schellinggeld, de kameraar, de potmeester, de ontvanger van het huisgeld en de rentmeester van het Ewoud- en Elizabethgasthuis uit 1685.

Inkomsten voor de armen; armengeld

a. Van alle bruidsparen zal volgens een resolutie van 6 apr. 1685 zowel bij inschrijving door de magistraat, het gerecht, de kerkeraad of door de predikant *armengelt* gevorderd worden van ten minste 10 stuivers, van de *middelsoort* of 2e klasse *f* 1,— en van de 1e klasse of *vermogenste* elk vier gulden. Het beoordelen van de klasse waarin men wordt aangeslagen staat aan degene die de inschrijving verricht met uitzondering van hen die buiten Wijk gaan trouwen en waarvan zowel bruid als bruidegom beiden hier wonen. Zij zullen volgens voorgaande resoluties *f* 6,— blijven betalen voor het aantekenen bij het lichten van de attestatie.

b. Voorts werd er voor de armen vanaf 1685 alle veertien dagen door de stad een openbare collecte gehouden na de ochtend-predicatie met een *gesloote busse*. De Heere Hoofd Officier ende Commissarissen hebben er maar op toe te zien, dat het armengeld naar behoren binnenkomt en aan de armbezorgers wordt voldaan.

Tevens dient in alle *Herbergen* van Wijk een *besloote Busch* opgehangen te worden om een *duyt van de gulden van alle vercoopinge (en) (ver)huuringe etc. die onder de hant geschieden in te vorderen*.

c. En eveneens dat van de *vercoopers* ende *verhuurders* van alle *publicque vercoopinge* ende *verhuuringe* van *huysse, Erve en landeryen, boomvrugten, Coorn op 't velt* door diegene die de condities opstelt gevorderd zal worden een *duyt van de gulden* ten behoeve van de armen.

d. Elke *Ouderman* van de *gilden* en de *buurmeesters* zullen verplicht zijn uit de *gilden* en *buurten* in te vorderen en over te dragen 15 stuivers van elke ton

bier en dat voor en aleeer de *verteeringe* sal worden *gedaen*. Anders was men blijkbaar bang, dat men het na een dronk niet meer binnen kreeg.

Reeds in 1687 was er een vrij behoorlijk georganiseerde „werkverschaffing“, gezien o.a. een extract uit de magistraatsresolutiën van 7 febr. 1687, waarin men o.a. kan lezen dat de ontvangers van de stads *Impositien* (= imposten, belastingen), kameraar, kerk- en potmeester voortaan maandelijks rekening en verantwoording moeten afleggen ter secretarie van de *leveranties ende arbeids liujden, die sij in die maent te werck hebben gestelt, wat sij hebben geweert (= gedaan) en verdient, waer aen dat sulcx is verbruijckt ende waer aen dat sij hebben gearbeijt, neffens de bedonge somme vande leverantie ende arbeids loon, en daer en boven een memorie van het cleijn verschot dat sij in die maent hebben gedaen*.

In het oud-gemeente-archief zijn nog veel andere stukken aangaande de armenpot aanwezig. O.a. een instructie voor de broederschap van de armenpot van circa 1640; rekeningen met acquitten en bijlagen; een register met de bezittingen van omstreeks 1680; een lijst der *oortjes* van elke gulden uit 1747; rentebrieven; plechten; gerechtsbrieven; schuldbekentnissen; rekestes en extracten. Het oudste stuk is een register met authentieke afschriften van de eigendomsbewijzen van de armenpot, 1543-1618, doch waarin ook andere akten in afschrift voorkomen.

In dit deel bevindt zich voorin een afschrift van bovengenoemde fundatiebrief van de armenpot. Het deel is ontstaan ten gevolge van een in de fundatiebrief voorkomende bepaling:

Item alle brieven, den pot toebehoerende, sullen die potmeesters laten in clerckxboick copiëren ende autenteeren.

Uit het voorgaande volgt, dat zowel de St.-Janskerk als het Ewoud- en Elizabethgasthuis, de Armenpot en de Magistraat der stad met elkaar te maken hadden en samenwerkten, welke band helaas in latere jaren verslapt en uiteindelijk vrijwel geheel verloren ging. De veranderde tijdsomstandigheden waren daaraan ook debet.

(Wordt vervolgd)

Zeist

H. W. M. J. Kits Nieuwenkamp

1) Arch. nr. 583 oud-Gemeente-archief Wijk bij Duurstede.

2) Arch. nr. 108 oud-Gemeente-archief Wijk bij Duurstede